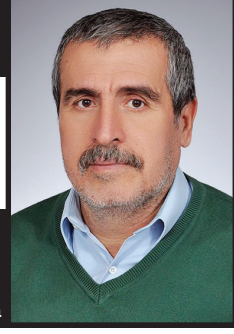

EDİTÖRDEN

**SADIK
GÖKCE**
sadikgokce@hotmail.com

Şükür dergimiz 150. Sayısına ulaştı. Evet beş kelimelik bir cümle bu... Ama şöyle geriye dönüp bakılınca işin o kadar kolay olmadığını görürüz. İlk 33 sayımız ayda bir yayınlandı. Sonra ayda iki kez çıkmaya başladı dergimiz. Buda 117 sayı yani 58 ay yapar. İlk 33 sonraki 58 ay olmak üzere 91 ay veya 7,5 yıl boyunca bu dergiyi çıkarıp sizlere ulaştırmışız.

Bu süre zarfında dergimize çeşitli isimler gönderdikleri yazılar ile destek verdiler. Hepsine teşekkür ediyorum. Sayelerinde dergimiz bu günlere geldi ve yine bize destek olan veya bundan sonra destek olacak olan kalem erbabı dostlar sayesinde bu işi devam ettirmeye çalışacağız.

İkinci cildin başından beri bize hemen hemen her sayı yazı veren Ahmet Sevgi Hocama, Mustafa Özcan Hocama, Fatma Tutak Hanıma ayrıca teşekkür etmem gerektiğini düşünüyorum. Bu dergi onların sayesinde devam etti ve halen de devam ediyor.

Anuş Gökce Hanımdan bahsetmem gerekir mi bilmiyorum. Çünkü o 24 saat yanımda olan benimle birlikte derginin her anını soluyan, her nefesinde bu sayı dergide hangi konuyu işleyelim sorusunun devamlı muhatabı olan yol arkadaşım. Bazen insan yol arkadaşımı anlatırken kelimelerin yetersiz kaldığını fark eder. İşte ben de o durumdayım. Anuş Hanım için ne söylesem hep eksik bir şeyler kaldığının düşüneneğim. Ama o benim ne demek istediğimi anlar, bundan eminim.

Son günlerde gündemde sevindirici bir haber düştü. Türk ülkeleri Ortak Alfabeye

geçiyor. Bu çok büyük bir gelişme... Ortak Türk Alfabeti, Türk dillerindeki temel sesleri esas alarak oluşturuldu. Bu alfabe ile Türk devletleri arasında dilsel uyumu güçlendirmek ve kültürel bağların derinleştirilmesi hedefleniyor. 34 harften oluşan alfabe, Türk dünyasındaki farklı lehçeler ve dil ihtiyaçları göz önünde bulundurularak tasarlandı. Mesela Türkiye 29 harfli mevcut alfabetini kullanmaya devam ederken, diğer Türk devletleri Latin alfabetine geçişi hızlandıracak.

Yazarlar Birliği Konya Şubesi 30. Kuruluş Yılı Kutladı. Tantavi Kültür ve Sanat Merkezinde gerçekleştirilen kutlamaya çok sayıda davetli katıldı. Kutlamada ayrıca Büyük Selçuklu Mirası adı altında bir sergi düzenlendi. Sergide çeşitli ülkelerde bulunan Selçuklu eserlerinin fotoğrafları yer aldı. Protokol konuşmaları sonrasında sahne alan Türk Tasavvuf Musikisi sunumu çok güzeldi.

Geride kalan 30 yılı anlatan kısa film gösterimi TYB Konya Şubesi tarafından bulunduğu şehrin kültür ve sanat hayatına atılan imzanın hatırlatması oldu. Gerçekten yapılan işler hafızalarda yer edecek şekilde kaliteli çalışmalar. Böylesine bir topluluğun içinde bulunmak ve yapılan işlerde bir çimke de olsa tuzumuzun olduğunu bilmek beni gururlandırdı. Kuruluşundan bugüne TYB Konya Şubesinde görev yapan tüm başkanlara ve onlarla çalışan ekipte yer alan bütün dostları tebrik ediyorum.

İÇİNDEKİLER

- EDİTÖRDEN
SADIK GÖKCE
- DİL SAVAŞLARI VE TÜRKÇEMİZ
PROF. DR. FİRDEVS GÜNEŞ

- YAŞAR NABI NAYIR'IN DİLİMİZE DAİR GÖRÜŞ VE TESPİTLERİ
PROF. DR. MUSTAFA ÖZCAN
- ŞAİR VE YAZAR MEHMET ÇINARLI'NIN ANILARINDA KONYA LİSESİ
ŞABAN KUMCU

DİL SAVAŞLARI VE TÜRKÇEMİZ

Dünyamızda büyük diller arasında yıllardır süren derin ve sessiz bir savaş vardır. Bu savaş bazı dillerin diğerlerinden daha üstün olduğu iddialarıyla başlamıştır. Ardından eğitim, bilim, ticaret ve iletişim alanına yayılma amacına dönüşmüştür. Son yıllarda ise dünya dili olma hedefine yönelmiştir. Eskiden İspanyolca, Fransızca, Rusça ve Almanca yayılırken günümüzde durum değişmiş ve savaşın tek galibi İngilizce olmuştur. İngilizce her geçen gün biraz daha yayılmakta ve dünya dili olma yolunda ilerlemektedir. İngilizcenin yayılması bütün dilleri olumsuz etkilemekte ve küçük dillerin ölmesine neden olmaktadır. Bu durum çoğu ülkede yönetici, dil bilimci ve eğitimciler tarafından sorgulanmakta ve bazı önlemler alınmaya çalışılmaktadır. Büyük dillerin İngilizce 'ye karşı ayakta kalması ve küçük dillerin ölmemesi için çözümler üretilmektedir. Dil savaşları Türkçemizi de etkilemektedir. Gelecekte Türkçemizin durumu ne olacaktır? Neler yapılmalıdır?

Dil Savaşları

Dil savaşları bazı dillerin üstün olduğu ve giderek yayılacağı iddialarıyla başlamıştır. Bu amaçla çeşitli araştırmalar yapılmış, dillerin açık ve net olması, güzellik ve saflık, kelime yönünden fakirlik veya zenginlik, öğrenme güçlüğü gibi yönleri incelenmiştir. Bu incelemeler sonunda Fransızca, İngilizce ve İspanyolcanın dilde açıklık ve netlik ölçütüne en uygun diller olduğu açıklanmıştır. Bu dilleri konuşanlara özel kişiler denilmiştir. Fransızca, İngilizce ve İspanyolca'nın özelliklerinin dünyadaki hiçbir dilde olmadığı öne sürülmüştür (Leclerc, 2009). Ayrıca bu dillerin güzel, yumuşak, müzikal ve kulağa hoş geldiği vurgulanmış, bunun yayılmada etkili olduğu belirtilmiştir. İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve İtalyanca güzel diller olarak sıralanmış, Almancaya savaş filmlerine uygun dil (sert, katı, so-

PROF. DR. FİRDEVS GÜNEŞ

ğuk vb.) benzetmesi yapılmıştır. Dillerin saflığı da incelenmiş, saf bir dilin diğer dillerden çok az kelime alacağı ve uzun yıllar ölmeyeceği vurgulanmıştır. Oysa dünyamızda saf, karışmamış ve başka dillerden etkilenmemiş bil dil yoktur. Her dil birbirini etkilemektedir (Leclerc, 2009).

Dillerin kelime sayısı da incelenmiş ve kelimesi çok olan dillerin hızla yayılacağı öne sürülmüştür. Kanıt olarak sözlüklerde yazılı kelime sayısı gösterilmiştir. Buna göre Fransızca ve İngilizcenin zengin diller olduğu ve ilk sıralarda yer aldığı açıklanmıştır. Oysa günümüzde kelime sayısının bir dilin yayılması veya ölmesinde belirleyici olmadığı bilinmektedir. UNESCO verilerine göre kelime sayısı çok olan diller de ölmektedir. Çünkü günlük yaşamda sözlükteki kelimelerin çok azı kullanılmaktadır. J. Macnamara'ya göre sözlü dilde kullanılan kelime sayısı 6000'i geçmemekte ve bu durum dilin yayılmasında etkili olmamaktadır (Laponce, 1984). Kısaca bir dilin zenginliği kelime zenginliği ile değil bu dili konuşanların zihinlerinin zenginliği ile açıklanmaktadır. Ancak dil savaşlarında kelime sayısı çok etkili olmuş, çoğu ülkede uzun yıllar kelime sayısını artırma çalışmaları yapılmıştır. Bu sırada Fransızca ve İngilizce de yayılmaya sürdürmüştür. Dilin öğrenilmesinde dilin güçlük düzeyi üzerinde de durulmuş, bazı dillerin çok kolay öğrenildiği, bazılarının ise zor ve karmaşık olduğu iddia edilmiştir. İngilizcenin kolay öğrenildiği ve bu nedenle hızla yayıldığı ön sürülmüştür. Oysa günümüzde dil öğrenme güçlükleri çeşitli etkenlere bağlı açıklanmaktadır. Araştırmalara göre İtalyanca, İspanyolca, Portekizce ve Türkçe kolay öğrenilmektedir. Çünkü bu diller Fransızca ve İngilizceden

daha kolay ve şeffaf dillerdir (Leclerc, 2009).

Görüldüğü gibi dil savaşlarında hep Batı dilleri öne çıkarılmış, Fransızca, İngilizce, İspanyolca ve İtalyanca üstün diller olarak sıralanmıştır. Bu dillerin öğrenme, düşünme, sorgulama, yaratıcılık gibi becerileri geliştirdiği ve bilimsel ilerlemelere katkı sağladığı öne sürülmüştür. Buna karşılık dünyadaki büyük dillerin çoğunun yetersiz olduğu açıklanmıştır. Türkçemizin de yetersiz olduğuna ilişkin çeşitli propagandalar yapılmıştır. Ancak son yıllarda İngilizcenin hızla yayılması, Fransızca, İspanyolca, Almanca ve İtalyancanın gerilemesi üzerine bu iddialar bir kenara bırakılmıştır.

İngilizcenin Yayılması

Fransızca Birinci Dünya Savaşına kadar uluslararası düzeyde kullanılan en önemli dildi. İngilizcenin diplomasıye girmesi Versailles Anlaşması ile gerçekleşti. Amerikalı ve İngilizler yazışmalarda İngilizceyi tercih ettiler. İngilizce kısa sürede ekonomi, iletişim, medya gibi alanlara girdi. İngilizce hızla yayılmaya Fransızca da önemini kaybetmeye başladı. İkinci Dünya Savaşında Almanya'nın sorunlar yaşaması üzerine İngilizce 'ye ilgi arttı ve çoğu insan İngilizce öğrenmeye başladı. O yıllarda bu durumun ekonomik, politik ve kültürel gelişmeler açısından yararlı olacağı söylendi. Hatta İngilizce konuşmanın diğer dilleri yok etmeyeceği, tam tersine daha iyi bir gelecek hazırlamada etkili bir araç olacağı belirtildi (Ammon, 2001, Bjeljac-Babic, Roland, Breton, 2000). Ancak sonraki yıllarda bu söylemler gerçekleşmedi. Uluslararası politik, sosyal ve ekonomik toplantılar, grup raporları vb. hep İngilizce yazıldı. İngilizce uluslararası kuruluşların, toplulukların ve diplomasinin ortak dili oldu. İngilizce sadece bu alanlarda değil eğitim, bilim, yayın, internet gibi alanlara da yayıldı.

Eğitim Dili: İngilizce birçok ülkede ilköğretimden üniversiteye kadar zorunlu dil olarak öğretilmektedir. İngilizce artık yabancı dil olmaktan çıkmış çoğu ülkede anadil konumuna girmiştir. İrlanda, Norveç, Kanada Quebec gibi bazı ülkelerde öğrenciler ana dilleri yerine İngilizceyi tercih etmektedir. Üniversitelerde ve bi-

limsel çalışmalarda Fransızca ve Almanca gibi dillerin kullanımı büyük oranda düşmüştür. Bu durum önümüzdeki yıllarda İngilizce baskısının iyice artacağını göstermektedir (Ammon, 2001).

Bilim Dili: İngilizce bilim dili olarak da hızla ilerlemektedir. Uluslararası kongrelerin, toplantıların, bilimsel yayınların, üniversitelerin ortak dili İngilizcedir. Dünyamızdaki bilimsel yayınların üçte ikisi yani %64,7'si İngilizce yayınlanmaktadır. Bunu %17,8 ile Rusça izlemektedir. Japonca, İspanyolca, Fransızca ve Çince yayınlar dünyamızdaki bilimsel yayınların sadece %12,5'ini oluşturmaktadır. Bu dillerin hepsi İngilizce karşısında giderek erimektedir. İngilizce bütün dallardaki bilimsel yayınların ilk sırasını almaktadır. İngilizce dünyamızda bilimsel bilgilerin ve düşüncelerin aktarıldığı tek dil, yani elit ve seçkinlerin dili olmuştur (Leclerc, 2009). Çoğu ülkede araştırmacılar uzun çalışmalar sonucu kendi düşünce ve bakış açısıyla yaptıkları araştırmaları İngilizce yayınlamaktadır. Böylece İngilizce yaklaşık beş milyar dünyalının zihniyle beslenmektedir.

Yayın Dili: Dünyamızda her yıl ortalama bir milyar kitap yayınlanmaktadır. Kitap yayınlarında ilk sırayı İngilizce almaktadır. Dünyamızda en çok yayın yapılan diller İngilizce, Rusça, Almanca, Fransızca, İspanyolca, Japonca, Korece ve Çince olarak sıralanmaktadır (Leclerc, 2009). Bu durum dergilerde de görülmektedir. Dünyamızda 2000 yılında yayınlanan 100.000 derginin %50'si İngilizce yayınlanmıştır. Amerikalılar İngilizce dışında bir dilde dergi yayınlamayı reddetmektedirler. Amerikan araştırmacıları ve Üniversiteleri sadece İngilizceyi kullanmakta, diğer dillere sıcak bakılmamaktadır.

İnternet Dili: İnternet dili de İngilizce olmuştur. İnternette bilgilerin çoğu İngilizce sunulmaktadır. UNESCO İletişim ve Dünya Bilgi Raporuna göre, dünyamızda internet kullanıcılarının %58'i İngilizceyi kullanmaktadır. Bunu %8,7 ile İspanyolca, %8,6 ile Almanca, %7,9 ile Japonca ve %3,7 ile Fransızca izlemektedir. Web sayfalarını tarayanların %81'i İngilizce, %4'ü Almanca, %2'si Japonca ve Fransızca tercih etmektedir.

İngilizcenin Etkileri

İngilizcenin dünya dili olma yolunda ilerlemesi çoğu ülkede yazarlar, araştırmacılar, dil bilimciler ve eğitimciler tarafından sorgulanmaya başlamıştır. Eğer tek dile doğru gidersek bu durumdan önce zihinlerimiz etkilenecektir. Yani tek tip düşünen, anlayan, sorgulayan, düşünceleri ve bakış açıları tek tip hale gelmiş insan toplulukları ortaya çıkacaktır. Doğuştan gelen dil ve düşünme farklılıklarımızın, yaratıcılığımızın önemli bir bölümü kaybolacaktır. Tek dil tek yönlü bilgilenmeyi getirmektedir. Zaten İngilizce öğrenenler diğer dillere ihtiyaç duymadan her türlü bilgiyi bulabilmektedir. Bu kişiler İngilizce kullanan toplumlarla iletişim kurmakta ve giderek diğer dillerden uzaklaşmaktadır. Yani eğitim, bilim, ticaret, teknoloji vb. her alanda İngilizce verilen bilgilerle düşünmekte, anlamakta ve bakış açısı oluşturmaktadır. Bu yolla reklam ve propaganda yapma, çeşitli pazarları ele geçirme daha kolay olmaktadır. Kısaca İngilizce bireylerin sadece dillerini değil zihinlerini de ele geçirmektedir (Ammon, 2001, Bjeljac-Babic, Roland, Breton, 2000).

İngilizce sadece zihinleri değil kültürleri de etkilemektedir. Son yıllarda her dilde İngilizce kelime sayısı giderek artmaktadır. Bunun nedeni bilgi ve teknoloji araçlarıdır. Bu araçlar yoluyla çok sayıda İngilizce kelime diğer dillere girmektedir. İngilizce kelimelere derin kodlar konulmakta ve bu kelimeleri diğer dillere çevirmek mümkün olamamaktadır. Örneğin mouse, CD, MP3, iPod, iPhone, tablet gibi. İngilizce kelimelerin diğer dillere girmesi internetle de desteklenmektedir. İnternet dil savaşında ikili vuran bir silah gibidir. İnternetle çok sayıda İngilizce kelime diğer dillere girmektedir.

İnternet aynı zamanda İngilizcenin yayılmasına, küçük dillerin de yok olmasına neden olmaktadır. Dünyamızdaki uluslararası finans pazarları, haberleşmeler, eğitim, iletişim, bilgi ve belgelerin paylaşılması elektronik araçlarla ve internetle yürütülmektedir. Bu durum küçük diller için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Çünkü dünyamızdaki dillerin %90'ı internette yer almamaktadır. İnternet üzerin-

de yer almayan ve kullanılmayan bir dil modern dünyada yok sayılmaktadır. Böylece internet yeni bir sömürge aracı olmaktadır. Eskiden olduğu gibi bir ülkeye kilometrelerce gitmek yerine internetle bilgisayar başında dünyanın her yerine ulaşmaktadırlar.

Çözüm Arayışları

Günümüzde dil savaşlarına ve İngilizcenin yükselişine çözüm arayışları başlamıştır. Başta Avrupa ülkeleri olmak üzere çoğu ülkede yeni yöntemler aranmaktadır. Dünyamızdaki büyük ve ulusal diller İngilizceye karşı nasıl ayakta kalacaktır? İngilizcenin yayılması nasıl önlenecek, Fransızca, Almanca, İspanyolca, Rusça gibi diller eski duruma nasıl kavuşacaktır? Eskiden dillerin çok olması sorun olarak görülüyor, ülke genelinde tek dilin ideal olduğu öne sürülüyordu. Bu anlayış Avrupa'nın sömürgeleştirme çalışmalarında da hakimdi. Sömürgeleştirme sonrası dünyadaki dillerin dörtte biri yok olmuştur. Afrika'da çok sayıda dil kaybolmuş, Avustralya'da 250 dilden 20 'si kalmış, Brezilya'da yaklaşık 540 dilin üçte biri yok olmuştur. Bunların yerini İngilizce, Fransızca, Almanca gibi diller almıştır. Geçmişte çok dil fikrine karşı olan Avrupa ülkeleri son yıllarda fikir değiştirerek çok dilliği savunmaya başlamıştır. 2001 yılında Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ve UNESCO'nun katılımıyla 'Avrupa Dilleri Yılı' düzenlenmiştir. Bu çerçevede öğrencilere önce anadil, ardından buna yakın bir dil ve uluslararası bir dil olmak üzere üç dilin öğretilmesi önerilmiştir (Poth, 2000). Bu öneri bazı ülkelerde kabul görmüş bazılarında da eleştiri almıştır. Bazı araştırmacılar bu amacı gerçekleştirme için çok zor olduğunu öne sürmektedir. Bazıları ise üç dili öğrenme çabalarının öğrenciye büyük bir zihinsel yük getireceği, sonraki yıllarda birini kullanacağı, diğerlerini terk edeceğini belirtmektedir. Bunların yanında Fransa, Almanya gibi ülkeler diğer ülkelerde çeşitli okullar açarak kendi dillerini yaygınlaştırmaya çalışmaktadırlar. Bunlara son yıllarda Fransız ve Alman üniversiteleri açma projeleri de eklenmiştir. Çünkü ilk ve orta öğretim düzeyindeki okullar bilim diline fazla katkı sağlayamamaktadır. Bu nedenle çeşitli

ülkelerde üniversite açarak kendi dillerini hem eğitim hem de bilim dili olarak yaymaya çalışmaktadırlar. Ayrıca çeşitli ülkelerde yaşayan Fransız ve Alman bilim insanlarına kendi dillerinde yayın yapmaları konusunda çağrılar yapılmakta ve bu yayınlara çeşitli ödüller verilmektedir. Bu çalışmalarını Rusya da yapmakta, Türk Cumhuriyetlerinde Rusça'yı eski duruma getirmeye çalışmaktadır.

Türkçemizin Geleceği

Türkçe milâttan önce dört bin yılına kadar uzanan eski ve köklü bir geçmişe sahiptir. Tarihsel süreç içerisinde dünyaya yayılmış ve çeşitli dilleri etkilemiştir. Türkçemiz diğer dillere göre çeşitli üstünlüklere sahiptir. Günümüz araştırmalarına göre Türkçenin beyin işleyişine uygun olduğu ve zihinsel becerileri geliştirici özellikler taşıdığı açıkça ortaya çıkmıştır. Türkçedeki ses zenginliği, ses-harf ilişkisi, kelime tanıma, hece ve kelime türetme, zihinsel sözlük geliştirme gibi özellikler hem zihinsel becerileri geliştirmekte hem de öğretim sürecini kolaylaştırmaktadır. Türkçe çoğu dile göre daha kolay öğrenilmektedir. Kısaca Türkçemiz baskın dillere

karşı ayakta duracak güce sahiptir.

Türkçeyi geliştirmek, yaymak, eğitim ve bilim dili yapmak için çeşitli ülkelerde Türk okulları ve Türk Üniversiteleri açılmalıdır. Türk bilim insanlarına Türkçe yayın yapmaları konusunda çağrılar yapılmalı, yurt dışındaki Türkçe yayınlara destek verilmelidir. Akademik yükselmelerde İngilizce yayın yapma yerine Türkçe yayın yapma öne çıkarılmalıdır. Türkçe rapor, makale, kitap vb. yayınlar internette ücretsiz sunulmalı ve dünya çapında Türkçe bilgi paylaşımı desteklenmelidir. Üniversiteler ve çeşitli kurumların yaptığı sempozyum, kongre gibi bilimsel toplantılarda ve yayınlarda öncelik Türkçeye verilmelidir. Yurt dışında Türkçe yayın yapan basın, televizyon ve radyolar desteklenmelidir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine ağırlık verilmelidir. Ürünlerimize Türkçe derin kodlar içeren kelimeler ve logolar konulmalıdır. Türkçenin üstünlükleri, zihinsel becerileri geliştirme özellikleri ve öğrenme kolaylıkları konularında araştırmalar yapılmalı ve yayınlanmalıdır.

Kaynak

Güneş, F. (2021). Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller, Ankara: Pegem A Yayınları.

MESNEVÎ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

پیشہ آموز کاندرا آرت اندر آید دخل کسب مغفرت

*Âhiret için de bir sanat öğren ki
mağfiret kazancını elde edesin.*

(Hz. Mevlânâ)

ÂHİRET HAYATI İÇİN

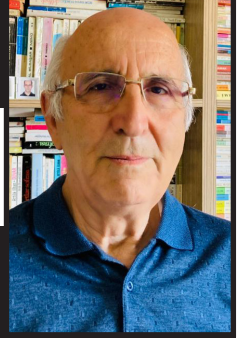
*Dünyada aç kalmamak için bir iş bulup çalıştın, didindin,
Peki, âhiret hayatı için hangi işi meslek edindin?*

20 Eylül 2024

(Ahmet Sevgi)

YAŞAR NABİ NAYIR'IN DİLİMİZE DAİR GÖRÜŞ VE TESPİTLERİ

**MUSTAFA
ÖZCAN**

D Giriş
il konusu sıradan bir konu değildir; hepimizi yakından ilgilendirmelidir. İçinde bulunduğumuz hal ve şartlar ne olursa olsun, onun üzerinde bir an bile durup düşünmekten geri kalmamalıyız. Yaşar Nabi'nin (1908-1981) dediği gibi "sağlam ve esaslı bir dil temeline dayanmayan bir kültürün yarım ve sakat kalmış" olduğunu bilmeliyiz.¹

Yaşar Nabi, Türk dili üzerinde hassasiyetle duran yazarlarımızdandır. O, sadece Türkçe üzerinde düşünmekle kalmamış, dilimizin pek çok sorununa el atmıştır. Türkçemize emeğe geçen dilci Şemsettin Sami² ile Türk dilinin anıt eserlerinden **Divanu Lugati't-Türk'ü** tanıtmıştır. **Divanu Lugati't-Türk'ün** bugün bile bize ışık tuttuğunu bildirmiştir.³

Yaşar Nabi'nin **Kahramanlar** adlı şiir kitabı vardır. Bu kitabının ikinci baskısında eskiyen bazı kelimeleri değiştirdiğini biliyoruz. Bunu, dil yani Türkçe konusundaki titizliğinin bir göstergesi sayabiliriz. Ayrıca dil üzerine bir hayli makale yazmıştır. Biz burada bu makalelerinden yararlanarak dilimize ilişkin neler düşündüğünü, görüşlerini ve tespitlerini anlatmaya çalışacağız. İlk olarak da konuşma dili hakkında söylediklerine yer vereceğiz.

Konuşma Diline İlişkin Tespitleri

Her dilde çeşitli ağızlar, yani birbirinden ayrılan özel konuşma tarzları vardır. Ülkemizde bunun örneklerini bol bol görürüz. Yaşar Nabi, İstanbul'un muhtelif semtleri arasında bile "telâffuz ve şive" ayrılığı bulunduğu bahsetmektedir. Arap alfabesinin şive birliğine bir katkısı olmamıştır. Fonetik bir imlâya dayanan yeni harflerimizin

de bu şive(ağız) birliğini sağlamaya yetmeyeceği bellidir. O halde ne yapmalıdır?

Yazar burada bu birliğe asıl hizmetin; sahne, radyo ve konferanslar vasıtasıyla verileceğine inanmaktadır. Ancak burada asıl sorun şudur: Ülkemizde resmi bir şive telaffuz tarzının olmayışı. Her şeyden önce bu telaffuz tarzının iyiden iyiye tespit edilmesi, "zabıt ve rabıt altına alınması şarttır." Bizde henüz için bu yönü yapılmamış, eksik kalmıştır. Başka bir ifade ile söyleyelim: Dilimizin fonetiği henüz tespit edilmemiştir.⁴

Yaşar Nabi'ye göre, öteden beri konuşma dili ile yazı dili arasındaki fark vardır. Bu fark adeta iki ayrı dil arasındaki fark gibidir. Ne var ki bu fark, günümüzde bir hayli azalmıştır. Artık bugün konuştuğumuz gibi yazmak gerektiğini düşünüyoruz. Böyle yapmayanları ise tabii davranmamakla, kusurlu hareket etmekle suçluyoruz.

Konuşma dilimizle yazı dilimiz arasında "nezaket formüllerinde" git gide artan bir farklılaşma söz konusudur. Söz gelişti kendisine mektup yazdığımız insana "Bay!" diyoruz. Aynı insanı karşımızda görünce bu defa "beyefendi" diye hitap ediyoruz. Yazılarımızda "saygılarımızı sunuyoruz" ifadesi, konuşma esnasında "arz-ı hürmet" ve "ihtiramât"a çevrilir. "Bendeniz", "hâk-i pâyniz, âcizleri, hazretleri, huzur-ı âlileri" gibi ifadeler artık yazı dilimizden kalkmıştır. Bunlar gerçekte "mazi yadigârı ve sabır tüketici klişeler"dir. Aslında bu klişe sözler, alışkanlık yüzünden konuşma dilimizde

1- "Dilimiz İçin", Varlık, Nr: 198, 1.10.1941, s.121

2- "Büyük Bir Türk Dilcisi: Şemsettin Sami", Varlık, Sayı. 183, 15.2.1941, s.337-338

3- "Divanü Lugati't-Türk Tercümesi Dolayısıyla", Varlık, Sayı.209, 15.3.1942, s.394

4- "Sahne ve Telaffuz", Ulus, Nr: 5990, 5 Nisan 1938, s.2

durmaktadır. Yaşar Nabi, konuşmalarımızda bu alışkanlıktan vazgeçmemiz gerektiğini tavsiye etmektedir. Nasıl yazı dilinde bu alışkanlıktan vazgeçmişsek, konuşmalarımızda da bu alışkanlığımızdan fedakârlık edersek, onları genç kuşaklara aşılamamış oluruz.⁵

Gerçi konuşma diline müdahale edilemez diyenler vardır. Böyle bir iddiada bulunanlar, Yaşar Nabi'ye göre iddialarında sağlam bir dayanaktan yoksundurlar. O bu konudaki düşüncesini şöyle sürdürmektedir:

"Burada her şeyden önce tabir üzerinde anlaşmak lazımdır. Konuşma dilinden ne kastediyoruz? Aslında konuşma dili sürekli biçim değiştirmektedir. Konuşma dilinde de bazı farklılıklar vardır. Sözgelisi yaşayan üstatlardan Halit Ziya'nın konuştuğu dille, liseden yeni çıkmış bir gencin yahut bir köylünün dili bir olamaz.

Öbür yanda" millet, hükümet, mektep, belediye, kitap" gibi genellikle halkın diline girmiş ve Türk şivesine hiç de aykırı gelmeyen sözlerin yerine başka yerlerden, başka lehçelerden kelime almak veya icat yoluyla yenilerini koymağa çalışmak son derece yanlıştır."⁶

Yaşar Nabi, "işkenceye Uğrayan Türkçe" başlıklı yazısında İsmet İnönü'nün bir dikkat ve gözlemini nakleder. İsmet İnönü'ye göre "en güzel ve doğru Türkçeyi bize yeni kurulmuş olan tiyatro okulu verecektir." Yaşar Nabi de bu hasretin çok güzel bir biçimde ifade edildiğini vurgulamaktadır. Gerçekten de güzel konuşmak, herkese nasip olan bir özellik değildir. Bu bir meziyettir ve ihtisaslaşma yolunda elde edilebilir.

Tiyatronun bize temin ettiği zevkler arasında güzel ve ahenkli Türkçenin konuşulması da vardır. Bu, öteden beri tiyatromuzun da başlıca meselelerinden birisidir. Dilin güzelliği, en çok hatiplerin ve aktörlerin ağızında en yüksek ifadesini bulabilir. Oysa Yaşar Nabi'nin gözlemlerine göre yazık ki bizde bu gerçekleşmemektedir. Kaç kere tiyatro temsilini seyredirken sahnede konu-

şulan Türkçenin bozukluğundan ve şivesizliğinden dolayı üzüntü duymuş ve sinirlenmiştir. Bunun da başlıca sebebi, tiyatro heveslilerinin sayıca azlığıdır. Bunların içinden konuşması düzgün olanların iyice ayıklanmamış olması, aktörlerin bu yoldaki kusurlarının düzeltmemeleri bir başka sebeptir.

Yaşar Nabi'nin üzerinde durduğu bir husus da filmlerin seslendirilmesidir. En kötü Türkçe, Türkçe seslendirilen filmlerde konuşulmaktadır. Bozuk Türkçe yüzünden çok güzel filmleri seyretmek bile insana azap vermektedir. Yaşar Nabi, birtakım güzel filmleri, sırf bu sebepten görmeğe gitmediğini bildirmektedir. Fransızca seslendirilen Amerikan filmlerindeki Fransızcanın güzelliğini gördükten sonra Türkçe filmlerdeki dil zevksizliğinin mazur görülemeyeceğini ifade etmektedir. "Bu filmlerdeki Türkçe o kadar yapmacık ve o kadar işkenceye uğramıştır ki Türk olduğumuz halde söylenen sözlerin yarısını dahi anlamak mümkün değildir" demektedir.

Hemen şu noktayı işaret edelim: Tabii olarak güzel ve ahenkli konuşmak başka, sahnede konuşmak daha başkadır. Sahnede ağızdan çıkan sözlerin role tamamen uygun olması gerekir. Ve bu kabiliyeti elde etmek için de bir uzmanlığa ihtiyaç duyulur. Sinemalarda kendi dilimizi duymak ne kadar hoş bir şeydir ama bunu yaparken Türkçenin güzelliğini ön planda tutmak şarttır. Sırf Türkçe seslendirme yapmak için filmleri görmemizi engelleyebilecek derecede baştan savma ve bozuk bir ifadeden kaçınılmalıdır.

Daha önce de söylenildiği gibi sahne, Türkçenin en iyi konuşulduğu mekânlardan birisidir. Daha doğrusu böyle olmalıdır. Gelgelelim bu konuda da pek çok eksikimiz vardır. Aktörlerimizin bozuk bir Türkçe ile konuştukları yolundaki şikâyetler eksik değildir. Bir aktör sahnede görünmek istiyorsa, öncelikle dilini düzeltmeli, Türkçeye hâkim olmalı ve güzel konuşmalıdır. Ne var ki dilin mükemmel ve en doğru şekilde

5- "On Beş Günde: Şifahi ve Tahriri Nezaket", Varlık, Nr: 191, 15.6.1941, s.551

6- "Dilimiz Meselelerimizin En Aktüelidir", Varlık, Nr: 135, 15.2. 1939, s.89-92

konusulması gerektiğini bildikleri halde bunu yapamazlar. Zira kusur onlarda değildir, onları eğitip yetiştirirken kendilerine fonetik dersi vermeyenlerdedir. Ayrıca Türkçenin nasıl konuşulması gerektiği hususunda tespit edilmiş kurallarımız yoktur. Yazar, son yıllarda bu konuda bazı çalışmalar yapıldığını haber vermekle birlikte sahne için Türk fonetiğinin tespitinde geç kalındığını belirterek sahne hayatından şöyle bir örnek verir:

"Görecek misin?" sözünü "görcin mi" veya "yapacak" sözünü "yapcak" şekline sokan telaffuz tahrifleri elbette ki en beliğ, en sahih konuşma tarzına sahip olması lazım gelen sahnemizde yer almamalıdır. Fakat henüz pek çok kelimelerimizin telaffuz şekli bizzat münevverlerimiz arasında bile ihtilaf mevzuudur." ⁷

Bilerek ve bilmeyerek dilin zayıflamasından yana olanlar ikide bir konuşma dili sorusuna ortaya atarlar. Böyle düşünenler, en boş fikirlerini savunmak için konuşma dilini kalkan yapmaya çalışırlar. Oysa konuşma dili diye ayak direyenlerin bilmedikleri bazı gerçekler vardır. Bir köylü ile bir şehirlinin konuşma dilleri farklıdır. Hiç okul görmemiş biriyle bir üniversite profesörünün aynı kelime miktarıyla konuşacaklarını düşünemeyiz. Aynı memleket içinde yurttaşlardan biri 500 kelime, öteki 5000 kelimeye sahiptir. Bu durum fertlerin kültür düzeylerindeki farklardan kaynaklanmaktadır. ⁸

Halkçılık ve Halkın Dili

Halkçılık, Cumhuriyetin temel ilkelelerinden birisidir. Ciddî konuların ifadesinde ve edebî eserlerde laubali bir mahalle ağzı kullanılmaz. Bu görüşe katılmayanları "halkçılık" perdesi altında eleştirmek haksızlıktır. Yaşar Nabi bu konuda "halkçılık" ilkesinin yanlış yorumlandığını düşünmekte insanların demagoji yaptıklarını ileri sürmektedir. Çünkü bu kavram demagoji yapmaya son derece elverişlidir. O, halkçılığı söy-

le tanımlamaktadır:

"... Halkçılık her sahada ve iş'te halkın menfaatini gözetmek, onun hayrına çalışmayı gaye edinmek demektir. Kitlenin beden ve zihnen yükselmesine gayret etmek, bu hususta elden geleni yapmak da bize halkçılık prensibinin şaşmaz bir emridir." ⁹

Hiç şüphesiz halkçılık ve halk sevgisi güzel bir şeydir. Fakat bütün hataları ve kusurları ile halkı tanrılaştırmak, ona benzemeye çalışmak yanlıştır. Halkçılık halk dalkavukluğu demek değildir. Ayrıca halkı malî, iktisadî, sosyal yönden nasıl yükseltmek için uğraşıyorsak, onu zihnen geliştirmeye, yüksek bir sanat zevki vermeye de öyle uğraşmalıyız. Halkın içinde bulunduğu hayat şartlarını nasıl düzeltmeye muhtaç görüyorsak, onun dilini, zevkini, düşünme seviyesini de aynı şekilde yükseltmek bir görevdir.

Yaşar Nabi, halkımızın en geniş kesimini köylüler oluşturduğunu söylemektedir. Onun birkaç yüz kelimeyle sınırlı dilini alarak yazı dili yapamayız. Böyle bir hareket dilimizin fakirleşmesine yol açar. Oysa bizim amacımız dilimizi yeni kelimelerle zenginleştirmek olmalıdır. Her güçlük başlangıçta şikâyet konusu olmuştur. Bütün bu karşı çıkışlara rağmen "dil genişleyecek, zenginleşecek ve yazı dilinin yardımıyla da halkın ifadesi düzelecek ve güzelleşecektir."

Öte yandan daima halkın seviyesine inmek, onu kolaylaştırmak, son derece yanlıştır. Yapılması gereken halkın kültür seviyesini yükseltmektir. En güzeli, en doğruyu, en iyiyi, en geniş ölçüde yaymak ve sevdirmektir. Halkın diline yerleşmiş kelimeler değiştirilmemelidir. Halkın "fayda" sözünü herkes anlar. Buna "bilistifade" denilirse aynı şey söylenmemiş olur.

Halkın diline yerleşmiş sözleri bilmemiz şarttır. Bunun için bir halk dili sözlüğüne ihtiyaç vardır. Bunun TDK tarafından şimdiye kadar yapılmamış olmasını büyük bir eksiklik saymaktadır. O, halk

7- "Sahne ve Telaffuz", Ulus, Sayı: 5990, 5 Nisan 1938, s.2

8- " Dil Devriminde Ülkü, Söz Kıtılığı Değildir", Ulus, Nr: 4991, 20 Haziran 1935, s.4

9- "Halkçılık ve Halk Dili", Ulus, Nr: 6048, 30 Mayıs 1938, s.2

ağzından bol bol derlemeler yapılmasını önermektedir. Yalnız bu derlemeler ya okuması yazması olmayan ya da en çok ilkokulu bitirmiş kimselerin söz dağarcıklarından yapılmalıdır.¹⁰

Dil Yanlışlarına Yönelik Eleştiriler

Dili her şeyden önce doğru ve yerinde kullanmak gerekir. Bunun için de Türkçe imlâ konusunu iyi bilmek şarttır. Yaşar Nabi, bir şair, bir yazar olarak rastladığı dil yanlışları hakkında görüşlerini belirtmiş, elinden geldiğince bu yanlış kullanımları gözler önüne sererek tekrarlanmaması için çalışmıştır.

Yaşar Nabi, **İçtihat** dergisinin provalarını gözden geçirirken edebî eserlerde rastladığı yanlışlardan yakınıdır. Bunlar genelde dizgi hatalarıdır. Andre Gide'in romanlarında birkaç kelimenin dizgi yanlışlığı olduğunu, bundan da çok yakındığını hatırlatarak, bizdeki yanlışları düşününce arada çok büyük farkların ortaya çıktığını söylemektedir. Peyami Safa'nın, bir romanın tam bir forma eksik basıldığını bildirmektedir. Batı basılan eserlerdeki yanlışlar birkaç kelimeden öteye geçmemekte, bizdekileri ise sayfa hatta forma ile ölçülmektedir.

Vakit gazetesi, **Yaprak Dökümü**'nün tefrikasını koymadığı için üzülüşünü, "Bugün Yakup Kadri tefrikamızı koymadık" dediğini, mürettibin dikkatsizliğini ve buna düzeltme (musahhihin) in dalgınlığının da eklendiğini, böylece ortaya ucubeler çıktığını bildiren yazar, ne kadar çok uğraşılırsa uğraşılırsın yanlışların hep bulunduğunu ama bizdeki ölçünün iyice kaçtığını belirtmektedir.¹¹ Yaşar Nabi, gazetelerimizdeki argo dilden de yakınmaktadır. Ona göre argo, günümüzde dilin en sadık arkadaşı haline gelmiştir. Günün birinde basında, "Devlet sırtından para apartarak işlerini tıklarına koymak isteyenlerin tongasına basmayacağız" tarzındaki ifadelerle rastlarsak şaşmamak gerekir. Okura

saygı duyuyorsak bu tarz ifadelerden kaçınmalıyız. Gazetelere kalite gelirse sürümü artar. Bunun yolu da doğru dürüst bir ifadeye yer vermektir. Yaşar Nabi şöyle düşünür: "Binlerce kişinin önünde söz söylemeye çıkarken önümü zü ilikleylim."¹²

Ünlü yazar, Halit Ziya'nın ölmeden önce kendi eserlerini sadeleştirdiğini hatırlatır. Gazetelerde ise özensiz bir tutum görülmektedir. Gazetelerin sütunlarında yine terkipli, ağdalı ifadeler yer almaya başlamasını yadırgar. Bu eski ve zevksiz ifade tarzı, halkın büyük çoğunluğu tarafından benimsenmemiştir. Dolayısıyla güzel Türkçemizi, milli gidişe ters düşen bu yanlışlardan korumalıyız.¹³

Yaşar Nabi, gazetelerde, haber ajanslarının bültenlerinde çeşitli bozuk anlatımlarla karşılaştığını söylemektedir. İşte iki örnek: "Muhtaç olduğumuz şey teşkilâtımız dâhiline demirden bir disiplin göstermektedir". Diğer cümle de şöyle: "Bunlardan biri diğerini itmam eder"¹⁴ Celâlettin Ezine'nin **Yeni Sabah** gazetesinin 30 Nisan 1949 tarihli sayısındaki bir tenkit yazısından şu alıntıyı yapmıştır: "Matmazel Noralya'nın koltuğu fontask, mistik ve (hallucinatcine) bir atmosfer içinde, (imaginatif) bir (hypnose) havasının çevrelediği iki kutbun romanıdır"

Yaşar Nabi'ye göre bu cümle zor anlaşılır bir cümledir. Bilgiççe bir edası vardır. Öz Türkçe kelimelere kızanların, böyle Batı dillerinden bir yığın kelime kullanılmasına ses çıkarmamaları çifte standart davranmalarından kaynaklanmaktadır. Gerekli titizliği gösteremeysek, dilimizi arı ve duru bir hale getiremeyiz.

Varlık dergisi sahibi, spor edebiyatıyla uğraşanların da özen içinde olmaları gerektiğini hatırlatmaktadır. Sporla ilgili yazı ve konuşmalardaki laubalilik,

10- A.g. makale, s.3

11- Yaşar Nabi, "Haftanın Yazısı", İçtihat, Nr:278. 18 Temmuz 1929, s.16

12- "Yazı Kalitesi", Ulus, Nr:5325, 26 Mayıs 1936, s.4

13- "Gazete Dili", Ulus, Nr:5325, 26 Mayıs 1936, s.4

14- "Dil Yanlışları", Varlık, Nr:180,1.1.1941, s.276 Yazar, bu cümlelerin doğru ve güzel olan şekillerini de yazmıştır. Buna göre ilk cümle, "Muhtaç olduğumuz şey, teşkilâtımız dâhilinde demirden bir disiplin göstermektedir" şeklinde olacaktır. Diğer cümle aslında tercüme kokmaktadır. Türkçenin yapısına uymamaktadır. Yazar bunu, "Bunlar birbirini itmam eder" şeklinde yazmalıydı. Daha doğrusu "Bunlar birbirini tamamlar" demesi gerekirdi şeklinde düzeltilir.

özensizlik, gözlerden kaçmamaktadır. Spor gazete ve dergileri edibi dergilerden çok daha fazla rağbet görmektedir. Bu yüzden buralarda yazanlara bu konuda çok iş düşmektedir. Radyoda konuşma yapan spor spikerlerin de ikide bir Türkçesi olduğu halde kelimenin Fransızcasını söylemesini de doğru bulmamaktadır. Yani Yaşar Nabi ana dilimizde bol bol mevcut olan terimlerin, kelimelerin dışardan alınmasına karşıdır. ¹⁵

Kelimelerin anlamını iyi bilmek gerekmektedir. Bunların doğru kullanımı her şeyden önce gelir. Yaşar Nabi'nin ünlü bir yazar/şairin "Çarşıkapısı" yerine "Çarşıkapı" demesi gerektiğine işaret eder. "Küme küme fikir adamları" yerine "küme küme fikir adamı" denilmesini tavsiye eder. Hele son yıllarda gazetelerde çokça kullanılan "seferberlik" kelimesiyle ilgili eleştirisinde çok haklıdır. Yazar bu konuda "temizlik seferberliği", "terbiye seferberliği", "yol seferberliği" gibi örneklerden sonra şöyle demektedir:

"... Hatta geçen gün, bunlardan biri de bu edebiyatın bir şaheserini ortaya koydu, mekteplerde bir meyve seferberliği isteniyor.

Hayır, yanlış duymadınız, aynen "meyve seferberliği".

Bütün bu işaretler Yaşar Nabi'ye göre ülkemizde özellikle gazetecilikte başıboşluğun ve laubaliliğin alıp yürüdüğünü göstermektedir. Oysa ciddi yazılarımızda ciddi olmak, "hayal seferberliği"ne yelken açmamak gerekmektedir. ¹⁶

Sonuç

Yaşar Nabi'nin dil konusundaki görüş ve tespitleri elbette bu kadar değildir. İleride daha ayrıntılı anlatmak yerinde olacaktır. Şimdi ise biz burada konunun sadece bir-iki yönünü ele almakla yetindik. Gazetelerde, ajanslarda, hatta spor programlarında görülen yanlışlıklar üzerinde uzun uzadıya duran yazar, çok çeşitli örneklerle görüşlerini desteklemiş, dille özensizliğe değil; özene, titizliğe, arı ve duru olana yönelmemiz gerektiğini vurgulamıştır.

Türkçeye saygı herkesin görevi olmalıdır. Yaşar Nabi'nin görüşlerine katılmak ya da katılmamak okurun bileceği bir iştir. Fakat onun Türkçenin önemini vurgulaması, ona gereken saygı ve sevginin gösterilmesini istemesi, zenginleşmesine yönelik adımların desteklenmesi, dil yadigârlarının (ki burada çok kısa değinildi) kıymetinin bilinmesi yönündeki telkin ve tavsiyeleri sağduyu sahibi herkesin kabul edebileceği hususlardır.

15- "Zavallı Türkçe", Varlık, Nr:348, 1 Temmuz 1949, s.2

16- "İsteklerimiz", Ulus, Sayı: 5346, 16 Haziran 1936, s.2

ACZİMİN GİRYESİ

Ahmet
Sevgi

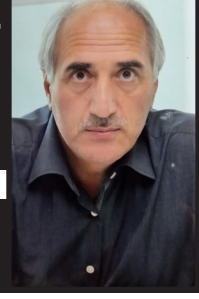
NAMAZ VE KÖTÜLÜK

*Dün müminler namaz kılarlardı, kötülükten alkoysun diye,
Bugün namaza duranlar çoğaldı, kötülüğe perde olsun diye.
20 Eylül 2024*

(Ahmet Sevgi)

ŞAİR VE YAZAR MEHMET ÇINARLI'NIN ANILARINDA KONYA LİSESİ

"Altmış Yılın Hikayesi" (1)

ŞABAN
KUMCU

Gerçek Hayali Aştı

Gerçek hayali aştı, ufuklar uzak değil,
En olmaz isteklere uzanmak yasak değil,

Uçuyor rüzgâr gibi altındaki küheylan,
Ne kadar dizginlesem yavaşlayacak değil.

Artık yaratan sensin havamı, iklimimi,
Buzların soğuğu yok, alevler sıcak değil.

Gül yaprağına döndü tekmesi düşmanla-
rın,
Sunulan zehir değil, saplanan bıçak değil.

Öyle bir boşandım ki çöle benzer ömrüme,
Bir Nuh tufanı oldu, sel değil, sağnak değil.

"Düşünüyorum, o halde varım"
sözüne paralel olarak, bende;
"Hatırlıyorum o halde yaşamı-
şım" diyorum. Ama hafızanın da insandan
insana değişen bir dayanma gücü vardır.
Birçok şey, uzun veya kısa bir zaman sonra,
hafızadan silinip gider. Bilinmez, hatırlan-
maz olur. ... Ya bir gün gelip biz de hatırlayamaz olursak, yaşananlar adeta yaşanmamış olmayacak mı? "Akşama Kaldık" şiirimin sonunda;

Ne vermek ister isek, akşam olmadan ve-
relim;

Karamadan, ne hüner varsa döküp göste-
relim.

Demiştim. Büyüklerimden ne kadar çok ne ilgi çekici şeyler dinledim. Ama onlar anlatıklarını kâğıda dökmeden (veya dökmeden) göçüp gittiler. Bana bu imkânı verdiği için Allah'a şükrediyorum."

Şair, yazar, sanatçı, hukukçu ve düşünce adamı olan Mehmet Çınarlı, "Altmış Yılın Hikayesi" kitabının önsözüne bu cümlelerle başlar. Kitabın birinci bölümünde "çocukluk ve gençlik yıllarını" ikinci bölümünde de "olgunluk çağlarını" anlatır. Birinci bölümün konu başlıklarından birisi de "Konya Lisesi"dir. 1937 yılında, Konya Lisesi'nin ortaokul kısmına kaydını yaptırmış ve burada üç yıl yatılı olarak okumuştur.

Yazar, ortaokulu okumak için Ermenek'ten Karaman'a eşek sırtında gece gündüz yol alarak ancak üç günde gidebildiklerini ve bu ilk yolculukta yaşadıkları maceraları, en ince ayrıntılarına kadar anlatır. Bu zorlu yolculuktan sonra, Karaman'dan Konya'ya tren yerine otobüsle gelmek zorunda kalışlarını da "çok kötü bir ham yolda, küçük ve hurda denecek kadar eski bir otobüsle, toz duman içinde kalarak kaç saat gittiğimizi bilmiyorum" diyerek, bu meşakkatli yolculuğu hayalimizde canlandırır. 1937 yılının Türkiye'inde okumanın ne kadar zor olduğunu, zarif üslubuyla anlatan yazar, bize o günleri bütün heyecanı ile yaşatır:

1925 yılında Ermenek'te doğan Mehmet Çınarlı, ortaokulu Konya'da liseyi Antalya'da okumuş, 1948 yılında Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirmiştir. 1964 yılında Maliye Tetkik Kurulu üyeliği yapmış, 1967 yılında TBMM tarafından Sayıştay Üyeliği'ne; 1981 yılında da Sayıştay Genel Kurulu'nca Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmiştir. 1950 yılından 1980 yılına kadar Ankara'da çıkarılan, aylık fikir ve sanat dergisi Hisar'ın "Hisarcılar Akımı'nın" kurucusu ve yöneticisidir. Derginin başyazarlarını genellikle kendisi yazmıştır. Yayınlamış şiir, deneme ve hatıra kitapları vardır. Şiirlerinden bazıları İngilizce, Fransızca, Almanca ve Makedonca'ya çevrilmiş, şiirleri ve kitapları birçok ödüle layık görülmüştür. Mehmet Çınarlı, şiirlerini aruz ve hece ölçüsüyle yazmıştır. 1966'da Ankara Radyosunca hazırlanan "Radyoda Hisar Saati" programında sanat anlayışlarını ve sanat ilkelerini, programa katılan diğer Hisar temsilcileri; Munis Faik Ozansoy, İlhan Geçer, Mustafa Necati Karaer, Gültekin Samanoğlu ve Nevzat Yalçın'la birlikte açıklamışlardır. Bu ilkeler Hisar Dergisi'nin 113, ve 114. (Şubat-Mart 1967) sayılarında "Hisarcılar'ın Bildirisi" olarak dört madde

halinde yayınlanmıştır. Mehmet Çınarlı, 17 Ağustos 1999'da Ankara'da vefat etmiştir. Rahmetle anıyoruz. Ruhu şad olsun.

Ermenek'ten Karaman'a Yolculuk

Mehmet Çınarlı, kitabının ilk bölümünde, Ermenek'ten ilk ayrılışını, kendine has tatlı üslubuyla şöyle anlatır: "...Evet sincip yakalamak uğruna ceviz ağaçlarının tepesinde gezen ben, annemden babamdan, evimden ocağımdan ayrılıp gurbet ele okumaya gidecektim. Şimdi birkaç lise, bir yüksek okul bulunan Ermenek'te o zaman ortaokul bile yoktu. Arkadaşım Ümit'le birlikte ilk okulu bitirince, Konya Lisesi'nin orta kısmına yatılı öğrenci yazdırılmıştık. Kasabaya motorlu vasita işlemiyor, yolculuk Karaman'a kadar hayvanla, daha sonra trenle yapılıyordu. Bizim, -özellikle çok kısa boylu ve ufak yapılı olan Ümit'in- beygire veya katıra binemeyeceğimiz düşünülerek, yolculuğumuz için birer eşek kiralanmıştı. Yaşlı ve sakallı bir zat olan Mehmet Efendi de bizi götürüp okula teslim etmeyi gözüne almıştı.

Yolculuk seher vakti başlayacaktı. Sürücünün (Ermenek'te ona kiracı derlerdi) hayvanları ile bizi bağlardan toplaması zor olacağından, şehirde buluşmayı kararlaştırmıştık. Bütün aile, hazırlıkları tamamlayıp, akşamdan şehir evine geldik. **Ermenek-Karaman** yolculuğu katır veya beygirlerle iki gün sürdüğü halde, bizim eşeklerin o yolu ancak üç günde alabileceği hesaplanmış, kendimiz, sürücümüz ve başımızda gidecek zat için üç günlük azık hazırlanmıştı. Yufka ekmekleri büyükçe bir torbaya yerleştirirken, annemin göz yaşlarıyla ıslanıyordu.

Gece hiçbirimiz uyuyamadık. Hayvanlar, sürücünün "daaah!", "çüşüş!" sesleriyle kapımıza dayandığında henüz ortalık ağarmamıştı. Vaktin erken olması kadar, havanın kapalı olması da karanlığı artırıyor. Annem, babam hepsi de benden küçük olan dört kız kardeşim ve evlatlığımızla kucaklaştım. Babam göz yaşlarını tutamadı. Annem ise, bağıra bağıra ağlıyordu. Konyalı Mehmet Efendi bir beygire binmişti. Arkamızda yürüyen sürücü, Ümit'le beni, eşeklerimizi yarıştırmaya teşvik ediyor, hayvanları sürme görevini bize yüklemeye çalışıyordu. Yolumuz alabildiğine yokuştur. Hava gittikçe serinliyor, yavaş yavaş yağmur çiselemeye başlıyordu. Bir hayli çıktık-

tan ve virajlarla dolu bir yolu indikten sonra, **Dekiçatı** denilen mesire yerine geldik.

Uzaklığı yüzünden o güne kadar hiç görmediğimiz Dekiçatı'nın yaprakları sonbahar renklerini almaya başlamış, ağaçları, yemyeşil çayrlar ve türlü türlü çiçekler arasından yavaş yavaş, kıvrıla kıvrıla akıp giden suyu bizi hayran etti. Dekiçatı'dan sonra yeniden tırmanmaya başladık. **Yellibel'e** geldiğimizde akşam yaklaşmış, yağmur kara tipiye dönmüştü. Yazın bile kuytularında kar bulunan o bel, bizim yorgun eşeklerin adımıyla uzadıkça uzuyordu. Herhalde burada donup kalacağız diyordum. Kış günü Yellibel'i geçmeye çalışanlardan donmuş olanların hikayesi Ermenek'te hep anlatılırdı. Ama daha ekim ayı başında donana hiç rastlanmamıştı. Adım atmakta zorlanan eşekler sayesinde, galiba bu mevsimde ilk donan biz olacaktık.

Direncimiz son sınırına geldiğinde, yokuş ve düz bitip keskin bir iniş başladı. Yellibel'den kurtulmuştuk. Aşağıya doğru indikçe soğuk azalıyordu. Nihayet sürücümüz, bir kısmı yıkılmış, tek katlı bir binanın önünde hayvanları durdurup "geldik" dedi. Burası "**Dilendi**" denilen eski bir hanmış. Binanın sağlam kalan kısmına sığındık. Bir tarafta hayvanların bağlanacağı yer, öteki tarafta yatıp uyunabilecek sedirler vardı. O sedirlere elbiselerimizle uzanıp, battaniyelerimizi üzerimize çektik. Yatar yatmaz büyük bir pire ordusunun saldırısına uğramıştık. Kim olduğunu bilmediğimiz bazı adamlar da hayvanlarla bizim aramızda kalan yerde toplanarak yüksek sesle konuşup gülüşmeye başladılar. Ama biz o kadar yorgunduk ki pirelere de güdültülere de al-dırmadan sızıp kalmışız.

Yolculuğun bundan sonraki kısmından ilk hatırladığım, **Göksu** ırmağına karışıp ona rengini veren Bıçakçı Suyu'nun maviliği ve o suyun kenarındaki rengarenk zakkum çiçeklerinin güzelliğidir. O güne kadar, ne böyle masmavi akan bir su görmüş, ne de zakkumlarla tanışmıştık. Yellibel'dekin tersine, **Bıçakçı Vadisi'nde** sıcak bir yaz hüküm sürüyordu. Suyun üstündeki tarihi köprüden geçerken, yalnız paltolarımız değil, ceketlerimiz bile fazla gelmeye başlamıştı. Sanki bir gün önce donma tehlikesi geçiren biz değildik. Daha sonra, dik ve uzun bir yokuş başladı.

Meliz adı verilen beygirlerle 2-3 saat süren o yokuşu, bizim eşeklerin ancak 4-5 saatte çıkabildiklerini sanıyorum. Hayvanların yükünü hafifletmek için zaman zaman üstlerinden inip yürüdüğümüzü hatırlıyorum. Ama ikinci günün akşamı nerede konakladığımızı bilemiyorum. Ortalık kararmadan bir pınar başında azağımızı yiyip, açık havada uyuduğumuz o yer, **Meliz Yokuşu'nun** tepesi de olabilir. **Karaman** ovasının başlangıcı da.

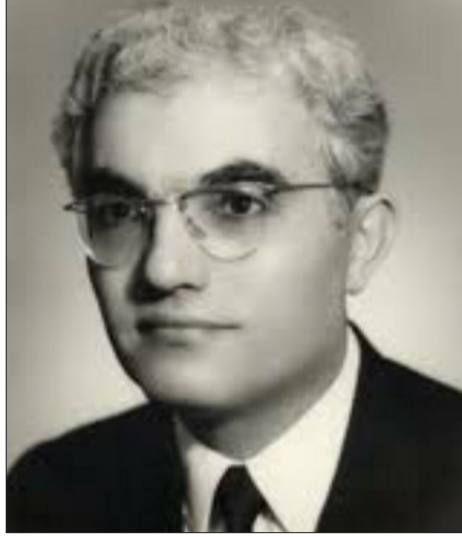
Üçüncü gün, **Karaman ovasına** gelince, daha önce geçtiğimiz yokuşları, inişleri, soğuğu, sıcağı arayacak kadar sıkıldık. Bitip tükenmeyen dümdüz bir yolda yürü babam yürü! Ağaç yok, çiçek yok, çayır çimen yok. Manzara aynı Bozkır manzarası, iklim aynı bozkır iklimi. Karaman uzaktan görüldüğünde, sevinç çığlıkları atıp "işte geldik" dedik. Fakat biz yaklaştıkça, o sanki uzaklaştı. Üç günün yorgunluğu üzerimize çökmüş, semer, kasıklarımızı neredeyse yara yapacak kadar acıtmıştı. Ovada, sabah vakti çift süren bir köylünün türküsü uzun süre bizi takip etti.

Çerkez kızı kına yakmış eline, Sarılaydım onun ince beline

Çapkınca sözlerine rağmen, çiftçinin acıklı bir sesle, yanık yanık söylediği bu türkü, alışık olmadığım bir çöl manzarası, bana ilk defa gurbette olduğumu hissettiriyor, içimde ağlamak arzusu uyandırıyor. Karaman'da Ermeneklilerin uğrak yeri olan **Kervansaray Hanı'na** indik. Saraylıkla en küçük bir ilgisi olmayan bu hanın sahibi Ali Ağa bizi karşılayıp "hoş geldiniz" dedi. Planımız akşam saat 6'da geçecek trenle **Konya'ya** gitmekti. Fakat benim ısrarla karşı çıkmama rağmen Ali Ağa'nın ısrarı üzerine ister istemez otobüsle gitmeye razı oldum.

Konya Lisesi

"Heykelin yanındaki tarihi binada ömrümün üç yıldan fazlasını geçirdim. Okul o zaman **"Konya Erkek Lisesi"** diye anılırdı. Az sayıda bile olsa, kızların da alındığı lisenin "erkeklik" vasfı kaybolmuş ise de biz, "erkek" kelimesini üstüne basa basa söylemekten büyük bir zevk alırdık. Müdürümüz Süleyman Acar, okulu tam bir askeri disiplinle yönetiyordu. Okul bahçesini çeviren demir parmaklıkların dışına, ancak cumartesi öğleden sonra ve pazar günleri çıkabiliyorduk. O da saat 16. 40'a kadar. Bahçe

kapısına asılan üstünde tebeşirle "dönüş" 16.40 yazılı küçük kara tahtayı görünce dışarıya çıkma izninin verildiğini anlar, sevinirdik.

Cumartesi pazardan başka, bir de defter, kalem gibi okul ihtiyaçlarını karşılamamız için verilen çarşamba izinleri vardı. Bir buçuk iki saat süren bu izin, okula bir hayli uzak olan çarşıya kadar gidip alışverişimizi yaparak dönmemiz için yeterli olmuyordu. Bu yüzden, okula saat 16.40'tan sonra dönüp, bahçe kapısının arkasında bekleyen müdüre yakalanmak ve tekme-tokat cezalandırılmak içten bile değildi. Cumartesi günleriyse, biricik eğlencemiz, **Alaaddin Tepesi'ndeki Belediye Sineması'na** veya tepenin yanındaki **Yeni Sinema'ya** gidip film seyretmekti.

Ne var ki, okulda cumartesi günleri ekseriya tulumba tatlısı da eklenerek verilen öğle yemekleriyle sinemaların başlama saatleri birbiri üstüne geliyor; biz yemeğimizi bitirip, bazen tatlıdan bile feragat edip, koşa koşa sinemaya gittiğimizde, film çoktan başlamış, yerler çoktan dolmuş oluyordu. Bu yüzden, **"Baytekin" in** üç haftada, üç bölüm halinde verilen maceralarını (sonradan 36 kısım tekmiili birden modası çıktı) **Şeyh Ahmet'in** çöldeki aşkını hep -bir kısmını kaçırmış olarak- balkonun yan tarafından, ayakta yarım yamalak seyredebilirdik. Yine de Şeyh Ahmet filminin romantik havası ve o filmde söylenen;

Ay doğdu batmadı mı?

Hurma göz yatmadı mı?

Şarkısı uzun yıllar kalbimde yer etmiş, hafızamdan çıkmamıştır. Okula az sayıda kız öğrenci alınmıştı. Ancak onlar ayrı bahçede dolaşır, ayrı merdivenlerden inip-çıkardı, sınıfların ayrı bir bölümünde otururlardı. Okul kitaplığından faydalanmaları için bile özel bir gün ayrılmıştı. Zaten okulun sadece lise kısmında, onun da (B) şubelerinde kız öğrenci vardı. Orta kısmında ve lise sınıflarının (A) şubelerinde benim gibi yatılı öğrenciler okuyor, öteki şubelere gündüzlü erkek öğrenciler devam ediyordu.

Yataktanemiz binanın üst katında tavan arası denilebilecek bir yerdedi. Soğuk kış gecelerinde soba falan da olmadığından yorganların ve battaniyelerin altına, pazen pijamalarımızla birlikte, kalın yünden Selanik fanilalarımızı da giyerek büzülürdük. Yatmadan önce, çarşaflarımızın üstünde ince buz parçaları görüp silkelediğimiz oluyordu. Sabah zil çalınca, bütün gece ısıtmaya çalıştığımız yataklarımızı terk edip buz gibi bir soğuğa kalkmak çok zor geliyordu. Okulda üç öğretmen sırayla nöbet tutardı. Tarih coğrafya öğretmeni Celaleddin Ali İmer, müzik öğretmeni Arif Şahap, fizik öğretmeni Bekir Bey, Celaleddin Bey bizi yataklarımızdan okşayıcı sözlerle kaldırırdı. –"Kalkın yavrularım, aşağıda sobalarınız yanıyor. Burada üşüyüp durmayın." Arif Şahap Bey, yatakların arasından geçip, yatanlara bağırırdı.

- Hala yatıyor! Hala yatıyor! Tatar asıllı Bekir Bey ise, sesini incelterek:

- Miskinleer! Miskinleer! Diye iltifat ederdi. Biraz geç kalktığım ve yavaş hazırlandığım için, bu "miskinler" sözüne en çok muhatap olanlardan biri de bendim.

Tarih coğrafya öğretmeni Celaleddin Ali İmer; hepimizin çok sevdiği, çok iyi kalpli, milliyetçi, babacan bir adamdı. Tarih dersinde milletimizin kahramanlıklarını anlatırken çok keyiflenir, uğradığı zulüm ve felaketlere gelince, göz yaşlarını tutamazdı. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş dönemlerini büyük bir üzüntüyle anlatırken, defterlerimize -adını şimdi hatırlamadığım- eski şairlerimizden birinin dörtlüğünü yazdırmıştı.

**Yasinzade ile Halet efendi badaşp,
İkisi devleti bu hale kodu,
Birisi Hâlet'i nez'e getirip,
Öteki üstüne Yasin okudu.**

Derslerde yumuşak ve hoşgörülü davranır, bütün öğrencilerinin başarılı olmasını isterdi. Bir gün, Celaleddin Bey, coğrafya dersinde, sınıfın en tembel ve geri zekalı öğrencisini tahtaya kaldırıp sınava çekerken aksilik olacak ya- içeriye bir müfettiş girmişti. Hoca karşısındaki öğrenciden bir şey alamayacağını bildiğinden- müfettişin yanında da fazla mahcup olmamak için- cevaplandırılması çok kolay sorular sormaya gayret eder. Ama nafi! Bir sürü tökezlemelerden sonra, hoca nihayet, doğru bir cevap alacağından emin olarak, sorar:

-Oğlum... tarihinde Ağrı Dağı'na çıkan "heyet" bir kişi miydi, yoksa birkaç kişi miydi? Öğrenci, bir süre düşündükten sonra, şu beklenmedik cevabı verir:

-Bir kişiydi efendim.

Hoca ne yapacağını şaşırılmış vaziyette, öğrenciyi uyarılmaya çalışır.

-Oğlum dikkat et, "heyet" diyorum, heyet! Bu sefer öğrenci – üçüncü bir şık olmadığı için- ikinci şıkkı hatırlayıp, doğru cevabı verir.

-Birkaç kişiydi efendim.

Sıla Özlemi ve Okuma Merakı

Şimdi başka şehirlerde okuyan çocuklar, 3-4 günlük bayram tatilinde, hatta hafta sonlarında annelerinin babalarının yanına gidiyor, diğer zamanlarda da onlara sık sık telefon ediyorlardı. Bizim böyle bir imkânımız yoktu. Her yıl ekim ayı başında okula teslim oluyor, ancak ders yılı bittikten sonra (haziran-temmuz) ayında memleketimize gidebiliyorduk. Telefona elimiz hiç değmemişti. Çok önemli bir şey olduğunda telgraf çekilirdi. Mektubumuz çok fazla geciktiği zaman meraka düşen ailemiz; "**sıhhatin iş'arı**" diye bir telgraf çeker, bizde; "**sıhhatteyim, mektup postada**" diye cevap verirdik. Hepsi bu kadar!

Posta, Karaman'a kadar hayvan sırtında taşındığı ve kışın Ermenek-Karaman yolu, özellikle yukarıda sözünü ettiğim Yellibel kardan kapandığı için, **Mut'tan** dolaşıp gelen mektuplarımız elimize ancak 14-15 günde ulaşabiliyordu. Çevremiz, yaşama şeklimiz, yiyecek içmemiz büsbütün değişmişti. Uyum sağlamakta zorluk çekiyor, eski hayatımıza büyük bir özlem duyuyorduk. Biraz da bu yüzden olacak, benim **Konya'daki** ilk yılımın önemli bir kısmı, okulun karanlık ve kasvetli revirinde geçti.

Başım ağrıyor veya dönüyor, gözlerim kararıyordu. Bunun sıla hasretiyle birlikte, sindirim sistemindeki bozulmadan ve gözlerimde git-tikçe artan bir miyopluğun başlamış olmasın-dan ileriye gelebileceğini kimse düşünemedi. Sonuçsuz kalan bir sürü tedavi uygulanıp, beni hep revirde yatırdılar. Sağlık müzesi Memuru Vehbi Güneş olmasa, Konya'daki hayatım daha güçleşirdi. Babamın eski bir arkadaşı olan Vehbi Bey amca, son derece iyi kalpli, ince duygulu, yardım sever bir insandı. Arkadaşım Ümit'le birlikte, fırsat bulur bulmaz müzedeki odasına gider, her derdimizi ona açardık.

Babalarımız, ayda 3 liradan ibaret olan harçlıklarımızı da ona gönderirlerdi. Vehbi Bey, bu 3 liranın yarım veya bir lirasını haftalık olarak bize verirdi. Bu haftalıklarla – dışarıya çıkma izni verildiği günlerde- Alaaddin Tepesi önünde tezgâh kurmuş satıcıdan külahı 2.5 kuruşa peynir şekeri alır, canımız çok istediğinde, okulun büfesinde 5 kuruşa satılan içli pastalardan yer, Hükümet Meydanı'ndaki bir kitapçıdan geceliği 2.5 kuruşa roman kiralarlardık.

Bazen paraya kıyıp yeni çıkan kitaplardan satın aldığımız da oluyordu. O zamanlar bu kitapların ince olanları 15-20, kalıncaları 25-30 kuruşa satılırdı. Tabi fiyatı 50 kuruş veya daha fazla olan kitaplar da vardı. Fakat onları almaya bizim gücümüz yetmezdi. (Sadece **Atatürk'ün** 1. Hamur kâğıda tek cilt halinde basılmış olan **Büyük Nutku'nu** 50 kuruş verip aldığımı hatırlıyorum.)

Konya'da özellikle ikinci seneden itibaren, büyük bir okuma merakına kapılmıştım. Ermenek'te, basit halk hikayelerinden başka okunacak kitap bulunmadığından, Konya Lisesi'nin epeyce zengin olan kitaplığı gözlerimi kamaştırdı. Öğrencilere kütüphaneden haftada iki kitap alma hakkı tanınmıştı. Ben okuma meraklısı bir arkadaşım ile iş birliği yaparak, haftada dört kitaba kadar okuyabiliyordum. Lise kitaplığında bulunmayan kitapları da yukarıda sözünü ettiğim kitapçıdan kiraliyordum. Benim aç kurtlar gibi kitaba saldırışım dillere destan oldu.

Bir ders yılında yüze yakın kitap okuduğumu işitenler şaşırıyor, inanmak istemiyordu. Haber, hemşerimiz olan öğrenciler kanalıyla, Ermenek'teki yakınlarımızın kulağına kadar gitmişti. Eş-dost (bu arada eski öğretmenlerimden bazıları) babama gidip,

"bu kadar okursa beyni sulanır, genç yaşta çürüğe çıkar" demişler. Bu yüzden babam, ders dışındaki okumayı bırakmamı isteyen mektuplar yazmaya başladı.

Bende bu kadar büyük bir okuma merakının uyanmasında Türkçe öğretmenimiz Mustafa Çetiner'in rolü çoktu. Genç ve ateşli bir öğretmen olan Çetiner; asıl görevinin -bize bir şeyler öğretmekten daha fazla- okumayı sevdirmek olduğunu anlatmıştı. Derslerde hep kitabımızdaki metinler üzerinde durur, bize o metinlerde yer alan en güzel cümleleri seçtirmeye çalışır, haftanın bir saatini de ders kitabının dışındaki okumalara ayırırdı. O saatlerde bize İtalyan yazar **Edmon-do de Amicis'in** "**Çocuk Kalbi**" adlı eserini başından sonuna kadar okumuştum. Gür bir sesi, çok güzel bir diksiyonu vardı. Kürsüye oturup önüne açtığı kitabı duyarak, heyecanlanarak okur, bu duyguyu ve heyecanı bize de geçirirdi...

.....

Şair, yazar ve hukukçu Mehmet Çınarlı, 1961 yılında "Milletlerarası İş Birliği İdaresi'nin "davetiyle, "personel hakları konusunda yapılan uygulamayı" görmek için Amerika'ya gider. Sekiz ay kaldığı Amerika'da çektiği sıla hasretini "Daüssılayı" eşine yazdığı "Sorma" başlıklı bir şiiriyle dillendirir. Mehmet Çınarlı'nın ortaokul dönemini anlattığımız bu bölümü onun bir lirik şiiriyle bitiriyoruz.

Sorma

**Sorma eski tadı yok dalların, yaprakların,
Altında ilk baharın, yabancı bayrakların.**

**Beyaz bir taş üstüne oturdum yapayalnız,
Uzak bir rüya gibi, ellerin, dudakların.**

**Gözlerim yaşarmadan bakamam çocuklara
Ve sanki düşmanıyım, bütün oyuncakların.**

**Hayalimden geçiyor terkedilmiş bağımız,
Beynimde uğultusu, upuzun kavakların.**

**Önümden gelip geçen insan değil makine,
Nerede sıcaklığı, o bizim sokakların?**

**İçmek ne hoş olurdu hayatı gözlerinden,
Böyle bir ilkbaharda, altında leylakların!**

**Muhakkak benimkidir; uykunda zaman zaman,
Uzaktan bir hıçkırık duyarsa kulakların.**

Şehrin Nafizası

YeniGün GAZETESİ'NİN
ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR

CİLT: 6 • SAYI: 21

HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKÇE - ANUŞ GÖKÇE

20 EYLÜL 2024 CUMA

**150'İNCİ
SAYIMIZ
HAYIRLI
OLSUN**

Ortak Alfabe Çalıştayı'nın tavsiye ettiği 34 harfli
Türk Dünyası Ortak Alfabetesi

Aa	Gg	Nn	Tt
Ää	Ğğ	Ńň (ng)	Uu
Bb	Hh	Oo	Üü
Cc	İi	Öö	Vv
Çç	İi	Pp	Ww
Dd	Jj	Qq	Xx
Ee	Kk	Rr	Yy
Ff	Ll	Ss	Zz
	Mm	Şş	

www.turkbitig.com

**TÜRK DÜNYASININ
ORTAK ALFABESİ**